HJERTE BLADET

ORGAN FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE

NORSK PEDAGOGISK STUDIESAMLING
14. DES. 1971

17. ÅRGANG

Nr. 6 - 1971

HJERTE BLADET

UTGIVER: SAMORDNINGSRÅDET FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
SEKRETÆR: ADVOKAT KAARE JØNSBERG, TORGGATEN 10, OSLO 1

Redaktør: Ruth Erlandsen

Redaksjonskomité: Kari Bredal - Einar B. Skattum - Alfhild Hansson
Konsultative medlemmer: Knut Werner, Johs. Gilleberg, Stein Vik

♥

Henvendelser angående abonnement og adresseforandger skjer til forretningsføreren Gunvor Heier, Postboks 167, 1324 Lysaker.

Innbetaling for abonnement til postgirokonto 9473, bankgirokonto 6088.05.01081 eller til forretningsføreren. Bladet kommer med 6 nummer i året.
Kontingenten er kr. 10,— pr. år.

Henvendelser ang. annonser og betaling for disse skjer til Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1.

Manuskripter til Hjertebladet sendes redaktøren Ruth Erlandsen, Kirkeveien 44, Oslo 3.

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:
Det Norske Diakonforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Lærerlag
Norsk Folkehjelp
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening

♥

I DETTE NUMMER:

Nye boligformer for voksne utviklingshemmede - Utviklingshemmede hører hjemme i normalsamfunnet - Hverdag med August - Råd til foreldre med mongoloide barn - Kurs for foreldrerådgivere - Utviklingshemmede i arbeid i åpen industri. Av treningsleder Helge Bostad - Landet Rundt.

ART. ANALYSERT

Utviklingshemmed i arbeid i åpen industri

AV TRENINGSLEDER HELGE BOSTAD

Av tretten psykisk utviklingshemmede som har tilbrakt praktisk talt hele sitt liv i institusjoner, har hele tolv greidd seg bra i det åpne samfunn etter trening og attføring i egen avdeling ved Emma Hjorths Hjem i Sandvika, etterfulgt av arbeidsplassering.

Dette påfallende gode resultat synes å henge sammen med at klientene har fått med seg positive verdier gjennom oppveksten som gjør dem godt skikket til arbeidslivet.

Treningsleder Helge B o s t a d ga en interessant orientering om denne gruppen i et panelinnlegg om utviklingshemmede i arbeid i åpen industri under den nordiske kongress i Tammerfors.

Ved Emma Hjorths Hjem ble det i 1960 opprettet en arbeidstreningsog attføringsavdeling for kvinner med i alt 12 plasser, med hovedvekt på husholdningsmessige aktiviteter, selvstendighetstrening, sosial trening og teoretisk undervisning.

I 1963 ble det opprettet en treningsavdeling for menn med hovedvekten på praktisk arbeidstrening på ulike områder, fra industrielt arbeide til park- og anleggsarbeide, sosial trening og teoretisk undervisning.

Til treningsprogrammet er knyttet et team av lærere, sosialarbeidere, psykiater, psykolog, avdelingspersonale, instruktører og treningsleder.

Elevene bor i internat på stedet, for kvinnenes vedkommende er internatet knyttet til arbeidsstedet, mens internatet for menn ligger i treningsavdelingens umiddelbare nærhet.

Treningsprogrammet består av regulær arbeidstrening, for gutters vedkommende for det meste i industriell leiearbeide, trearbeide, (maskinverksted), park- og anleggsarbeide. Her kan også piker få sin trening, men de aller fleste foretrekker husholdningsavdelingen som sitt arbeidssted.

Arbeidsaktivitetene består av 3 forskjellige programmer:

1. Industrielt arbeide med snekkerverksted og maskinverksted. Maskiner brukes uten andre enn de vanlige restriksjoner og forsiktighetsregler som kreves i den alminnelige industri.
2. Utendørs park-, grunn- og anleggsarbeide for de som er interessert i å gå ut i arbeide som

f. eks. parkarbeide, renovasjonsarbeide, anleggsgartnerier, veivesen osv.

3. Husholdningsarbeide, mest for piker. Dette omfatter vanlig husholdnings-, matlagning og håndarbeide, selvstendighetstrening, vask og stell av tøy.

Treningsperioden varer fra 6 mnd. opp til 4 år og 5 mnd., før en endelig arbeidsplassering har funnet sted, eller videre trening oppgitt.

Tretten institusjonsbarn

Denne framstilling omfatter det klientell som er henvist eller inntatt til trenings- og attføringsforsøk i tidsrommet 1960 til 1970, i alt 86, derav 40 kvinner og 46 menn.

Av de 86 vil jeg hovedsaklig konsentrere oppmerksomheten om et antall på 13, som igjen er en del av klientene som har tilbragt hele sitt liv på institusjoner, helt fra 1-2 år og opp til voksen alder — her kalt **institusjonsbarn.**

Med **institusjonsbarn** i denne sammenheng menes at de er vokst opp i institusjoner, først alminnelige barnehjem, senere i spesielle institusjoner for psykisk utviklingshemmede, eller på mindre bihjem under en sentralinstitusjon.

Av de 13 er 9 menn og 4 kvinner. 8 menn og 4 kvinner er arbeidsplassert, 1 mann mislyktes etter prøveplassering. Grunnene til dette var dårlig tempo og liten tilpasningsevne — beskjedenhet og tilbakeholdenhet.

Et felles trekk for denne gruppen er at de alle har vokst opp på en eller flere institusjoner, og jeg skal forsøke å belyse deres situasjon med et par eksempler.

Aldersforskjellen innenfor gruppen var ganske stor, den eldste 37 år, og den yngste 17 år.

Tilfellet Anne-Marie

Først tilfellet Anne-Marie:

Kom til Emma Hjorths Hjem i 1946, 2 år gammel. Kunne ikke gå, ikke snakke, var svært forsømt og meget syk. Forøvrig sparsomme opplysninger om de første leveår. Far angivelig tysk soldat, piken født utenfor ekteskap.

Hun har vært under kontinuerlig omsorg siden 1946 og fram til 1963, da hun ble utskrevet av omsorg i forbindelse med giftemål.

Hun har i løpet av de 17 årene skiftet oppholdssted i alt 11 ganger med varighet fra noen måneder opp til flere år på samme sted, men hun har hele tiden vært under tilsyn fra sentralinstitusjonen.

Hun har gjennomgått spesialskole og et forsøk på Yrkesskole for evneveike, men måtte slutte der på grunn av dårlig oppførsel og negativ påvirkning på de andre elevene. Kom tilbake til sentralinstitusjonen i 1961 for arbeidstrening og attføring, ble arbeidsplassert allerede etter ca. 6 mnd. som hushjelp, men greide ikke dette (hun var da 17 år gammel). Etter dette mislykte forsøk kom hun tilbake til institusjonen, og ny arbeidsplassering ble forsøkt etter ytterligere 6 mnd., også da som hushjelp, men nå på et pensjonat. Dette arbeidet beholdt

hun fram til hun giftet seg i 1963, 19 år gammel. Hun ble senere skilt. Hennes mann utviklet seg til alkoholiker, noe som etter sigende skulle være årsaken til skilsmissen.

Noen år senere giftet hun seg på nytt. Hun har nå 3 barn, og etter opplysninger hun selv har gitt, lever familien et harmonisk og lykkelig liv. Hun ble utskrevet av omsorg i 1963.

Tilfellet Arthur

Det andre tilfellet er Arthur. Han kom til institusjonen i 1947 knapt 1½ år gammel. Kunne ikke sitte alene, ikke stå, virket passiv og slapp, reagerte ikke på tiltale, lekte ikke. Født utenfor ekteskap, foreldrene har ikke hatt kontakt med gutten. Forøvrig meget sparsomme opplysninger om de første leveår og om slekten.

Han har så vært under kontinuerlig omsorg fram til 1968, da han ble skrevet ut av omsorg.

I perioden 1947 og fram til 1965 da han 19 år gammel kom inn til arbeids- og attføringsforsøk, skiftet han oppholdssted 6 ganger, med varighet fra 2—4 år på hvert sted, men hele tiden under tilsyn fra sentralinstitusjonen. Han har også gjennomgått spesialskole og yrkesskole for evneveike.

Han ble første gang arbeidsplassert i 1967, 21 år gammel, i industrielt arbeide, men måtte slutte allerede etter ca. 6 mnd., da han ikke fant seg til rette med et rutinemessig og monotont arbeide. Han fikk så arbeide i renovasjonsvesenet som hjelpearbeider på en av kommunens renovasjonsbiler. Dette arbeidet beholdt han fram til 1970, da han fikk sitt eget sertifikat. Han kjører nå selv en av renovasjonsvesenets biler.

Han giftet seg i 1967, men dette gikk ikke fullt så bra, og han ble separert i 1971.

Han bodde i perioden 1966—70, først på et ettervernshjem for menn, deretter en kort tid på hybel, senere sammen med sin kone i felles leilighet. Etter separasjonen flyttet han etter eget ønske tilbake til sentralinstitusjonen hvor han fremdeles bor.

Begge disse ble registrert på et meget tidlig tidspunkt som psykisk utviklingshemmede, og begge har vokst opp under tilsyn og omsorg underlagt åndssvakeomsorgen. Begge har gått på spesialskoler, men er fortsatt under tilsyn av vår omsorg. Begge har tilbrakt sine ferier og høytider på institusjoner, som de har betraktet som sitt hjem og faste holdepunkt her i livet.

Begge har klart seg på en akseptabel måte her i livet, og det er ingen ting som tyder på at de ikke skulle kunne klare seg i framtiden.

Meningsfylt påvirkning

Men hva med de øvrige 10, hvilket arbeide og under hvilke forhold lever de under i dag?

I samme forbindelse kan vi spørre — hvilket arbeide ,eller hvilke typer av arbeid passer for de psykisk utviklingshemmede?

Her skal man være ytterst forsiktig med å gi noen generell oppskrift. Ved arbeidsplassering av psykisk utviklingshemmede må vi i

størst mulig grad ta hensyn til deres egne ytringer og ønsker om arbeid, så sant det ligger innenfor rimelighetens grenser med hensyn til den utviklingshemmedes prestasjonsnivå, evner og fysiske utrustning.

For vår gruppe fordeler arbeidsplasseringene seg som følger:

Renovasjonsvesenet 1, industri med rutinepreget arbeid 4, hjelpearbeidere innenfor industri 1, lager og supermarked 1, arbeide av mere skiftende karakter 2, huspost og avdelingspiker 3, en mislyktes 1.

Alle kvinnene har forlatt sitt opprinnelige arbeid — 3 er gifte og en av de 3 er senere mønstret på båt i utenriksfart sammen med sin mann.

Etter dette kan en være fristet til å stille spørsmålet — hva er årsaken eller årsakene til at man har lyktes med så mange av denne type klienter? 12 av 13 representerer et ganske høyt tall.

Denne grad av arbeidsplassering skule tyde på flere faktorer, bl. a. at det er gjort en vurdering på forhånd, og at de alltid har vært gjenstand for en løpende utvelgelse og en sammenhengende behandlingskjede. De har hele tiden vært utsatt for en meningsfylt påvirkning som har hatt som mål å bringe dem videre.

De har også vært gjenstand for mer eller mindre intens ferdighetstrening på de fleste av livets områder. Det er forsøkt etter beste evne å skape personligheter som kan klare seg i det daglige liv.

Nå er det ikke min mening å påstå eller sette fram en påstand om at institusjonsbehandling fra tidlige barneår og fram til voksen alder er det beste, snarere tvert om. Jeg vil bare forsøke å stille spørsmålet, hva er det disse unge menneskene har fått med seg av positive verdier gjennom oppveksten, og som gjør dem så godt skikket til arbeidslivet?

Målbevisst arbeid

Det ser ut til at denne gruppe klienter har en bedre utviklet motivering, de arbeider på en måte mere intenst og målbevisst, med det mål for øye å klare seg selv og å komme seg ut av institusjonen.

Det påfallende i denne sammenheng er en sikker tendens som viser at de «beste» klientene (når det gjelder antall arbeidsplasseringer) kommer fra institusjon og ikke fra de beskyttede familier.

De «svake» klientene (også her regnet ut fra antall arbeidsplasseringer) kommer fra de gode familier og fra forlenget opphold i spesialskoler.

Våre erfaringer synes å støtte det syn at mentalt retarderte så snart som mulig bør gis undervisning og trening som svarer til dens kapasitet, og ikke prøves ut i programmene som ligger for høyt for dem, eller bli holdt for lenge i overbeskyttede familier.

Vurderingen av de erfaringer som er gjort i disse 10 år er begrenset på grunn av det i relativt lille antall elever. Men våre tendenser tyder i retning av at en rett-tidig og systematisk opplæring og trening vil gi positive resultater i langt større grad enn tilfellet er i dag.

Blir valgløftene innfridd?

— Vi vil gjerne forsøke å tro på våre politikere, men så må de til gjengjeld også vise seg tilliten verdig ved å overholde de lover og bevilgninger som de selv i største enighet har vedtatt når det gjelder de åndssvakes forhold, skriver tidsskriftet «Evnesvages Vel» i en kommentar på lederplass i nr. 9 i forbindelse med det danske folketingsvalg i september.

Bladet minner politikerne om at samtlige partier, fra ytterste høyre til ytterste venstre, brukte som sitt hovedargument under valgkampen at de sosiale ytelser skulle bli enda bedre og at alle borgere i landet, uansett sosial status skule få det enda bedre.

Det er gylne valgløfter, og nå spørs det om vi skal få igjen troen på at politikerne mente det ærlig med sine forsikringer om hvor godt vi skulle få det i tiden fremover.

Vi som er opptatt med å skaffe våre åndssvake medborgere menneskeverdige kår, er gang på gang blitt skuffet av politikerne, uansett partifarge. — I 1959 vedtok man den nåværende danske åndssvakelov, hvor det klart og tydelig gikk fram hvilke rettigheter våre åndssvake har. Det fremgikk også tydelig at den fungerende sosialminister til enhver tid skal sørge for at de nødvendige institusjoner og hjelpetiltak er til stede.

I dag, tolv år etter at de åndssvakes «grunnlov» ble vedtatt under stor oppmerksomhet, må vi konstatere at det er en himmelropende mangel på «fornødne institusjoner og andre hjelpeforanstaltninger» som loven påbyr. Tenk bare på at ikke mindre enn tre tusen barn ikke får den undervisning og opplæring som er deres soleklare rett. Tenk på hva som ville skje hvis tre tusen normale barn ikke kunne gå på folkeskolen, skriver Evnesvages Vel.

Paneldiskusjon

— Hvor står samordningsrådet nå og hvilken rolle kan det få i en ny utvikling, var tittelen på foredraget som rådets formann Gunnar Brekke holdt på en informasjonskonferanse i Oslo i slutten av november. Konsulent Dag Lønningdal i helsedirektoratet tok for seg konsekvensene av sykehusloven og andre aktuelle lover og bestemmelser for den videre utbyggingen av helsevernet for psykisk utviklingshemmede.

Paneldiskusjonen tok for seg samordningsrådets organisasjon og målsetting, fremtidig samarbeid med Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede, Fylkeskomitéene — fylkeslagene av N.F.P.U. arbeidet på det lokale plan — foreldre — fagfolk — organisasjonene og forventningene til samordningsrådets fremtidige virksomhet.

Navneforandringen på Hjertebladet ble også diskutert. Nettopp i de dager gikk dette nummer av Hjertebladet i trykken, og vi vil derfor komme tilbake til disse spørsmålene i et senere nummer.

Nye boligformer for voksne utviklingshemmede

Svenskene satser på pensjonatsystem

Sentrale pensjonater — mindre pensjonater — hybel med service hos familier — egen hybel eller leilighet med service fra det sentrale pensjonat. Disse fire trinn representerer svenskenes nye boligform for voksne utviklingshemmede.

På den nordiske kongressen i Tammerfors orienterte Birgit H ø g b e r g om hvordan systemet praktiseres i Västerbotten i Nord-Sverige.

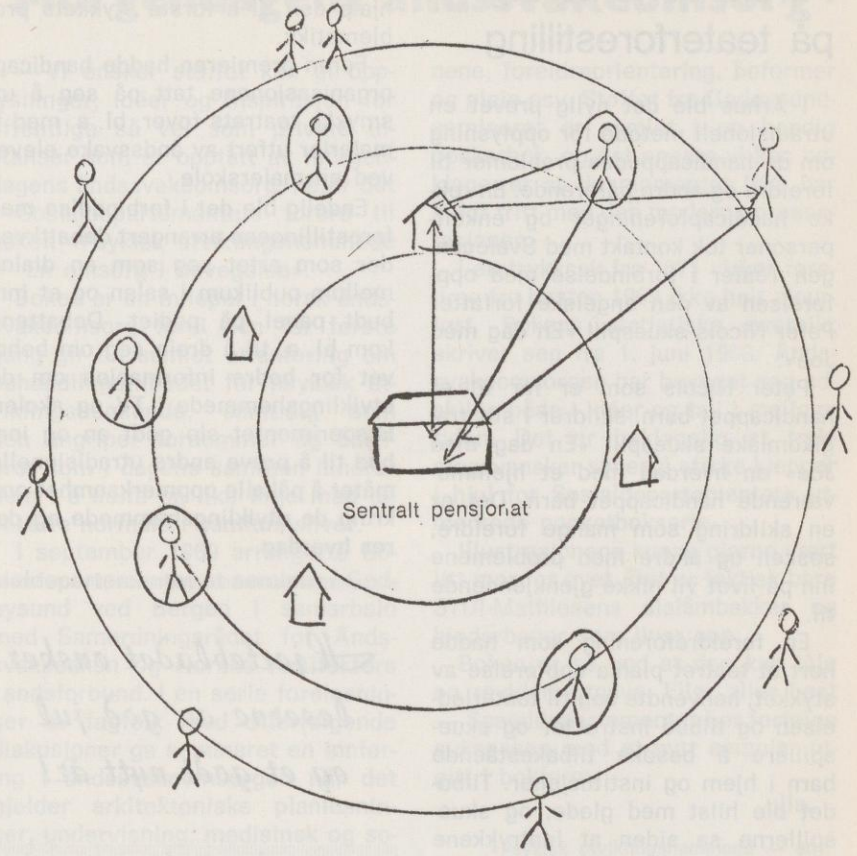
Ordningen ble tatt i bruk i Västerbotten som en dyd av nødvendighet i midten av 60-årene, fordi landsdelen er det fylket som har de færreste institusjonsplasser for psykisk utviklingshemmede i forhold til folketallet. Omsorgen var derfor tvunget til å finne andre former for service og satset på de åpne boligformer. Fru Högberg er omsorgssjef i Västerbotten med kontor i Umeå.

For å illustrere hvordan systemet virker, viste Birgit Högberg en figur hvor oppbyggingen er beskrevet i sirkler. Sirklene kan også oppfattes som en spiral, og pilene viser hvordan servicen organiseres. Dels kommer den utviklingshemmede til det sentrale pensjonat for å få en viss hjelp, dels går personalet ut til pensjonærene eller hybelboerne for å gi støtte og hjelp. Det sentrale pensjonat fungerer også som støtte og veiledning for personalet ved de øvrige mindre pensjonater. Der organiseres også matinnkjøp i større skala.

Det sentrale pensjonat er det faste punkt i boligsirkelen. I likhet med de øvrige pensjonater består det som oftest av en stor leilighet i et flerfamiliehus, men kan også være en villa eller et rekkehus som åndssvakeomsorgen leier. Antall pensjonærer i hvert hjem varierer fra fire til åtte plasser.

Hybel med service hos familie betyr at den utviklingshemmede bor i et leiet rom i en familie og får en viss assistanse, f. eks. hjelp med klær og rengjøring, og noen ganger innbefatter det også frokost og aftens. Han eller hun inntar ellers sine måltider på et av pensjonatene og får forøvrig støtte og kontakt der.

Egen bolig, egen leilighet innebærer at den utviklingshemmede bor selvstendig i en liten leilighet eller hybelleilighet, greier selv rengjøringen og ordner sitt tøy, men får hjelp etter behov av personalet ved pensjonatet. Måltidene inntas

Sentralt pensjonat

Øvrige pensjonater

I familie med service

Egen bolig - egen leilighet

Foreldreorientering på teaterforestilling

I Århus ble det nylig prøvet en utradisjonell metode for opplysning om de handicappedes problemer til foreldre og andre pårørende. En rekke handicapforeninger og enkeltpersoner tok kontakt med Svalegangen Teater i forbindelse med oppførelsen av den engelske forfatter Peter Nicols skuespill «En dag med Joe».

Peter Nicols som er far til et handicappet barn, skildrer i sitt tragikomiske skuespill «En dag med Joe» en hverdag med et hjemmeværende handicappet barn. Det er en skildring som mange foreldre, søsken og andre med problemene inn på livet vil nikke gjenkjennende til.

En foreldreforening som hadde hørt at teatret planla oppførelse av stykket, henvendte seg til teaterledelsen og tilbød instruktør og skuespillere å besøke tilbakestående barn i hjem og institusjoner. Tilbudet ble hilst med glede, og skuespillerne sa siden at inntrykkene var til stor inspirasjon for dem og hjalp den til å forstå stykkets problematikk.

Foran premieren hadde handicaporganisasjonene tatt på seg å utsmykke teatrets foyer, bl. a. med ti malerier utført av åndssvake elever ved en malerskole.

Endelig ble det i forbindelse med forestillingene arrangert debattkvelder som artet seg som en dialog mellom publikum i salen og et innbudt panel på podiet. Debattene kom bl. a. til å dreie seg om behovet for bedre informasjon om de utviklingshemmede i TV og skoler. Eksperimentet slo godt an og innbød til å prøve andre utradisjonelle måter å påkalle oppmerksomhet omkring de utviklingshemmede og deres hverdag.

Hjertebladet ønsker leserne en god jul og et godt nytt år!

---

i kafeteria ute i samfunnet eller på et av pensjonatene.

På det sentrale pensjonatet er det personale hele dagen, og forstanderinnen der er samtidig leder for de øvrige mindre pensjonater innenfor ordningen. De andre pensjonatene har som oftest bare deltidsansatt personale tre timer om morgenen og tre timer om ettermiddagen.

Denne boligformen tar sikte på å skape hjemlig atmosfære, og samtidig gi trening i selvstendig liv. Birgit Högberg understreket at det kreves stor innsats av kurator for at ordningen skal fungere godt.

Morgendagens åndssvakeomsorg

— Vi ønsker stoffet kan gi opplysninger, idéer og inspirasjon for offentlige så vel som private instanser som er opptatt av morgendagens åndssvakeomsorg, heter det i Sosialdepartementets forord til boken «Psykisk utviklingshemmede — En omsorg i bevegelse».

Boken er en milepel i norsk åndssvakeomsorg fordi den for første gang gir en samlet orientering om behandlingstilbudet for psykisk utviklingshemmede, samtidig som den angriper fordommer og barrierer som i dagens samfunn hindrer dem i å delta på like linje med de såkalte normale i samfunnslivet.

I september 1969 arrangerte Sosialdepartementet et seminar i Godøysund ved Bergen i samarbeid med Samordningsrådet for Åndssvakesaken og Norske Arkitekters Landsforbund. I en serie forelesninger av fagfolk med etterfølgende diskusjoner ga seminaret en innføring i åndssvakeomsorgen når det gjelder arkitektoniske planløsninger, undervisning, medisinsk og sosial service, idrett, rekreasjon og velferd, vernet industri, institusjonene, foreldreorientering, boformer og pleie osv. Stoffet fra Godøysundseminaret er samlet i en hendig pocketbok, og det eneste vi kan beklage, er at tidsmomentet ikke har holdt tritt med den moderne presentasjonen.

I en trykksak fra 1971 virker foredrag fra høsten 1969 ikke helt ajourført. Bokens statistiske oversikt skriver seg fra 1. juni 1968. Åndssvakeomsorgen har beveget seg adskillig både i idéer og tall i mellomtiden. Det er beklagelig at trykningsvansker synes å stikke kjepper i hjul for Sosialdepartementets utmerkede pocketbokserie.

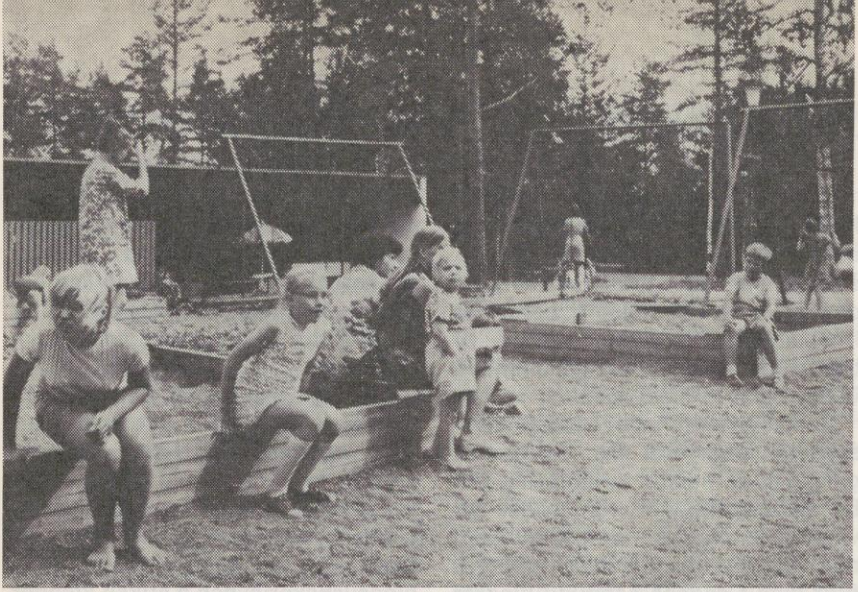
Illustrasjonene kunne gjerne vært litt mer for øyet. Det er faktisk bare STUI-Mathiesens slalåmbakker og hinderbaner som liver opp.

Boken er så god at den kan tåle en revidert utgave. Eller aller best — Sosialdepartementet bør forfølge suksessen med et nytt semniar utgitt i bokform.

ulla.

«Psykisk utviklingshemmede — en omsorg i bevegelse».
Universitetsforlaget .Kr. 22,—.

Har De husket
å betale kontingenten kr. 10,—
for Hjertebladet 1972?

«Dold mellan furorna ligger min koja», heter det i Yrjö-Koskinens sang om de finske skogene. En føler litt av denne skogsidyll på Ylinen, et av de tolv sentralhjem som den finske stat har bygget for psykisk utviklingshemmede. Det er rikelig med fritidsmuligheter mellom paviljongene i granskogen — iallfall sommers tid.

Ylinen - et finsk sentralhjem

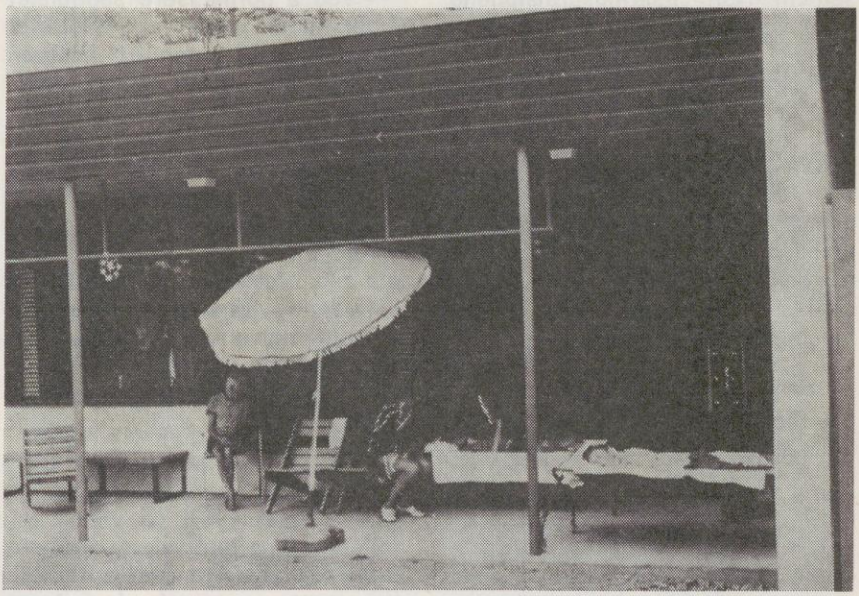
En av Finlands tolv sentralinstitusjoner for psykisk utviklingshemmede ligger ved stranden av Näsijärvi, 21 kilometer fra Tammerfors by. I forbindelse med den nordiske kongressen i Tammerfors ble det arrangert omvisning på sentralhjemmet Ylinen for kongressdeltakere.

En av guidene bemerket på bussturen til Ylinen at hjemmet ligger **minst** 15 kilometer for langt borte fra byen. Isolasjonsproblemene har åpenbart ikke vært lette å overvinne. Men rutebilene hadde stoppested like utenfor sentralhjemmet, og elevene fikk ofte besøk av pårørende.

Ylinen er bygget etter paviljongsystemet i et stort skogholt med furutrærne like innpå husveggen. Hjemmet har 457 plasser og en betjening på tilsammen 331. Pleiepersonalet omfattet 214 personer, og hjemmet hadde to leger, to psykologer, to sosialarbeidere, 1 logoped og to fysioterapeuter.

Undervisningen tok utelukkende sikte på å lære opp elevene i praktiske ferdigheter som de har bruk for i sitt daglige liv, fikk vi opplyst. Barnehage og forskole hadde 15—20 elever, skolens 40 elever er fordelt på seks undervisningsgrupper. Altså et forholdsvis lavt tall i forhold til det samlede belegg.

Litt hagebruk mellom paviljongene på Ylinen er tydeligvis en populær jobb for de store elevene.

På varme sommerdager blir de dårligste barna trillet ut på terassene i lette campingsenger på Ylinen. Alle dører går rett ut i terrenget, men takutspringet sørger for skjerming mot sol og vind.

ART. ANALYSERT

GRUNEWALD:

Utviklingshemmede hører hjemme i normalsamfunnet

— Utviklingshemmede barn og voksne kan utvikles og modnes i en grad som vi tidligere ikke har forestilt oss. Dette har vist seg gjennom de forsøk som er gjort i den siste tiden. Det betyr at flertallet kommer til å greie seg mer selvstendig og dermed kreve mindre personale og service enn i de tradisjonelle, anstaltsentrerte modeller, sa den svenske medisinalråd, dr. Karl Grunewald i sitt hovedforedrag på Tammerfors-kongressen om «Normaliseringsprinsippene og omsorgen for de utviklingshemmede».

— Det tragiske i dagens situasjon er at de fleste rike land sitter fast i kostbart anstaltsystem som det kan ta flere generasjoner å komme bort fra, og at de land som begynner å organisere en service for utviklingshemmede, som regel begår den samme tabbe: De begynner med å bygge store, tunge institusjoner, fortsatte Grunewald.

Samfunnet må tilpasse seg

Et hovedpunkt i foredraget var dr. Grunewalds sterke understreking av at det er samfunnet som må erkjenne at mentalt og fysisk utviklingshemmede er en del av befolkningen. Vårt samfunn kan i virkeligheten ikke sies å være normalt hvis ikke de utviklingshemmede blir regnet med. De handikappede har rett til å kreve at samfunnet tilpasser seg til dem og deres livsbetingelser. Først da kan det bli meningsfylt å arbeide for at den utviklingshemmede kan tilpasse seg til samfunnet og dets samlivsregler.

— Ved å normalisere samfunnet på den måten, oppnår vi å få et mer differensiert og integrert samfunn som gir ulike alternative livsformer og livsbetingelser. Det motsatte er et spesialisert, rasjonalisert og komprimert samfunn med få valgmuligheter, sa Grunewald.

En integrering av de ulike serviceformer for de utviklingshemmede med annen samfunnsservice får en avgjørende virkning på hele vårt eget og omgivelsenes syn på utviklingshemmede. Vi pleier å si at de utviklingshemmede er en bedre reklame for seg selv enn vi eksperter og personale.

Ylinen hadde arbeidsstuer og utearbeid, fritidsvirksomhet med sommerleirer, speiderarbeid og hobbyklubber, orkester, allsang og rytmeklubber.

Hjemmet ga inntrykk av en varm og åpen atmosfære, men språkvanskene satte grenser for hvor langt de besøkende kunne få besvart sine detaljspørsmål av faglig art.

Det er bare de selv som effektivt kan bryte almenhetens fordommer om kategorisering og isolering. Et samfunn som både i sin struktur og i sin holdning tilpasser seg de såkalte avvikende menneskers livsbetingelser, blir et rikere samfunn.

WHO må endre helsedefinisjonen

— Men hvis en slik tilpasning skal finne sted, må Verdens Helseorganisasjon endre sin definering av begrepet helse, fortsatte dr. Grunewald. WHO slår fast at helse er en tilstand av fullstendig fysisk, mentalt og sosialt velvære. Vi ønsker et mer bevegelig syn på helsen — den kan forandres fra tid til annen og beror hele tiden på det aktuelle miljø. Kravet om et fullstendig velbefinnende synes urimelig og urealistisk — det utelukker altfor mange medmennesker.

Et viktig skritt i normaliseringen av omsorgen for utviklingshemmede er at vi skiller den ut fra den psykiatriske sykepleie i alle henseender, også når det gjelder utdannelse av personale. Den ensidige bruk av voksenpsykiatrikere som leger i vår omsorg har forsinket denne utvikling.

Økte forventninger

De psykisk utviklingshemmede er trolig den gruppe som i hele sitt livsløp har den største kløften mellom behov og forventninger, selv om vi etterhvert gjennom riktig oppfostring og trening kan få stadig fler til å øke sine forventninger og gi uttrykk for dem. Vi må få de inn som et nytt innslag i målsetningen for vår undervisning av utviklingshemmede å øke den enkeltes forventninger til om mulig å nå opp til behovet. Ellers vil de aldri av egen kraft kunne utnytte de muligheter som samfunnet etterhvert tilbyr dem, sosialt, fysisk og psykisk.

Dr. Grunewald tok for seg normaliseringsprosessen når det gjelder bolig, sysselsetting og fritid. Det utviklingsfremmende i selve boligen ligger i at man skaper et miljø med stimulerende samvær i grupper og med eget rom der den utviklingshemmede kan finne sin identitet, modnes og utvikles. I et slikt miljø kan de utvikle seg bare ved å leve og være til.

På denne bakgrunn krever vi systematisk å få gjennomført den lille gruppens prinsipp under utforming av de utviklingshemmedes boligforhold. Det er først i denne lille gruppen — som helst ikke bør overskride 8—10 personer — at den utviklingshemmede får mulighet til å kjenne seg igjen, forutsi reaksjoner og få grep på selve virkeligheten. Det er riktigere under utformingen å gå ut fra en normal bolig og gjøre visse tillegg, enn å starte med en sykehusmodell og forsøke å gjøre den mer hjemlig.

Små grupper

En normalisert bolig krever imidlertid ikke bare små grupper, det krever også at gruppene er riktig sammensatt. Vi må bryte den adskillelse som i alle år har hersket innenfor institusjonsverdenen, der man har avsatt visse avdelinger eller enheter for visse pasienter, som

Drikk

TETLEY TE

GUTTORM HENDEN
INGENIØR- og RØRLEGGERFIRMA
Torshovgaten 4 — Oslo
Telefon 37 91 32

GRORUD BOK & PAPIR
Bergensvn. 8 - Tlf. 25 38 76 - Grorud
Bøker - Papir - Skrivesaker

ANDERSEN & LENSBERG
ALT I GRAVING —
OPPLESSING OG TRANSPORT
Telefoner 29 213 - 29 243 — Sem

THOROLF KRISTIANSEN
Kjøtt — Fisk — Kolonial
Åsheim - Ås
Telefoner: Ås 16 - 154 - 371
Vel assortert i dagligvarer

BRUK SPESIALISTEN!
All slags sandblåsing av glass, trepanel, møbler og metaller.
Over 20 års erfaring.
TRYGVE ORFJELL
Normannsgt. 31 - Tlf. 68 45 70

OLAF B. TERJESEN
Aut. Rørlegger
Nøtterøy — Tlf. 20 848

MASCOT
Tobakk — Frukt — Sjokolade
ved Hotell Vic
PORSGRUNN

TERMOSTATER
MÅLEAPPARATER
REGISTRERPAPIR
Solberg & Andersen A.s
Hansteensgt. 5 - OSLO - Tlf. *44 19 85

Si det med blomster fra
LA FRANCE
BLOMSTERFORRETNING
Tlf. 46 46 20, Hegdehaugsveien 23, Oslo
Etablert 1908

A/S HAGEANLEGG
Flaggstenger - Stiger - Hageporter
Tørkestativer - En gros - En detail
7056 Moholt - Trondheim - Tlf. 38 176

ALL FYSIKALSK BEHANDLING
Også i hjemmene
LILLEMOR JENSEN
Bestumveien 61 — Telefon 55 93 05
Statsaut. sykegymnast

JOHN JOHNSEN
Trykkeri
Levanger — Telefon 81 723

FOLLO KJØTT OG SPEKEMAT A/S
Oppegård
Kjøtt - Flesk - Pølsevarer og grønnsaker
Telefon 80 31 45

dermed automatisk blir ansett for å være slik, selv om de tidligere ikke var det. På barneinstitusjonene bør derfor gruppene bestå av barn i ulike aldersgrupper så langt det er mulig, og av barn med ulike grader av utviklingshemning. På samme måte bør gruppene for voksne bestå av ulike alderstrinn og handikap.

Fra dette grunnprinsipp kan man gjøre avvik alt ettersom større handikap krever spesielle ressurser, samtidig som det eksisterer en mindre gruppe — ned til 10 prosent — som trenger bolig med sykehuspleie.

De multihandikappede utviklingshemmede bør prinsipielt bo og sysselsettes sammen med utviklingshemmede som fungerer på samme nivå eller lavere, i steden for å samles i spesielle enheter og isoleres på grunn av sitt dobbelte handikap. Den ekstraservice som de trenger, bør kunne gis dem i den gruppen der de forøvrig fungerer best.

Voksne utviklingshemmede bør få bo i egne rom eller sammen med en kamerat, akkurat som de fleste av oss gjør. Det er ingen grunn til å ha soverom for flere enn to. En forskyvning av romnormen innenfor den lille gruppen bør skje fra fellesrom (f. eks. dagligrom og spisestue) til soverom. Disse bør i stigende grad få karakter av egen leilighet med toalett og dusj.

Gruppehjem for voksne

I Sverige har man i løpet av de siste årene åpnet ca. 200 gruppehjem der det gjennomsnittlig bor seks voksne sammen. På samme måte blir spesialskoleinternatene etterhvert erstattet med elevhjem, ofte av 5-dagers typen, spredt i vanlig boligstrøk.

— Bare under slike boligforhold kan vi egentlig snakke om en normalisering av fritiden, sa dr. Grunewald. Først da kan vi så langt det går an, benytte oss av samfunnets fritidsvirksomhet og bare i unntakstilfelle bygge opp en egen fritidsordning.

Alt bør gjøres for å bryte ned de kjennetegn på kollektiv pleie som våre institusjoner fremdeles har. Det kan skje ved individuelle leggetider om kvelden, kveldskaffe i små grupper og dermed mer personlig kontakt med voksne, og forskjellige tider for morgentoalett og frokost.

— Jeg har ikke sett noen undersøkelser som har påvist at utviklingshemmede barn trenger mer søvn enn andre barn, derimot vet jeg at de har større behov for stimulans enn andre, sa dr. Grunewald. Naturligvis krever en slik normalisering av døgnrytmen mer personale. Men det får vi, bare vi motiverer behovet tilstrekkelig og i begripelige vendinger.

Individualiseringen av boligforhold og undervisning kommer til å stille enda sterkere krav til en tillempning av de lover og regler som gjelder for alle, i stedenfor at vi lager spesielle regler for utviklingshemmede som bare begrenser deres rettigheter. Alt personale må f. eks. ha klart for seg at det er forbudt å avlytte andres telefonsamtaler eller åpne andres brev eller å tvinge et menneske på forskjellig

A/S BUSSTRAFIKK

SKIEN

ROLF GROTH

Kjøtt og Pølsevarer

N. Bankegt. 6 — Telefon 1615
Halden

LARS T. VIGRE

SKOTØYFORRETNING

Sandnes — Tlf. 61 282

AASHOLT LANDHANDEL

Alt i Dagligvarer

Garn og Kofter

Berg st. Tlf. 95 167

HOLMS TOTAKTSERVICE

Plastbåter — Outboards etc.
Ing. Bjørn Holm

1760 Berg st. - Tlf. Halden 83 443

ADELGATENS SERVICE-SENTER

Inneh.: Helge Holmen

Bensin - Olje - Vask - Smøring

Halden — Telefon 84 346

JANSENS BLOMSTER

Sandnes — Telefon 61 142

KONTAKT

Elektrisk Forretning
Aut. Installatør
Horten — Telefon 43 220

WULVIG & OFTEDAHL

Dreieri & Trevarefabrikk

Sandnes Telefon 62 156

ERLING SUNDSTØL

Alt i kolonial
Busterudgaten 31 Telefon 81 490

HALDEN

KÅRE LODE

Lastebiltransport — Kranutleie

Sandnes - Tlf. 61 768

ALFRED NOMME

Hans Jacob Roksund
BLIKKENSLAGERVERKSTED

Tlf. 23 607 Skien - Priv. 30 389

Bygningsarbeider - Venilasjonsanlegg

A. O. NORSTED A/S

Entreprenørforretning

Halden — Telefon 83 503

HELGE NYLENNA

SERVICESTASJON

Vegsund — Telefon Ålesund 40 471

SØRUMSAND GJESTGIVERI

Sørumsand — Telefon 72 70 41

Dagens middag anbefales
2 retter kr. 9,75. Alt inkl. og a la carte
Øl og Mineralvann

måte. Likeså har enhver rett til selv å disponere over sin arbeidsinntekt.

Nye fritidsforbrukere

På samme måte som vi normaliserer den daglige rytmen, må vi også kunne normalisere uke- og årsrytmen for de utviklingshemmede. Det er fantastisk å se hva den økte tilgang til lommepenger har utrettet i så henseende. En del sterkt utviklingshemmede har for første gang opplevet endel av vårt samfunn ved hjelp av drosje som de selv har betalt for. Mange er blitt fritidsforbrukere i weekenden.

En fin oppgave for foreldreforeninger og andre organisasjoner må være å organisere sommerferier, også for dem som bor hjemme. Slike utflukter til virkeligheten har endret tilværelsen radikalt for mange utviklingshemmede. Men dessverre har tilbakefallet til den gamle rytmen vært like markant når de kommer tilbake til sin avdeling. Etterundersøkelser har vist at det er viktig å bytte avdeling, personale og medpasienter når de kommer hjem.

For fritiden trenger vi spesielt utdannede fritidsledere ved våre institusjoner og for utviklingshemmede som bor alene, i gruppehjem eller hos slektninger. Fritidsvirksomheten må integreres i samfunnets egen. Vi må i større utstrekning benytte oss av de samme kirker, kinoer osv. som andre mennesker bruker. Forøvrig har våre elever og pasienter i prinsippet det samme behov som oss andre for å være alene med sin egen radio eller TV om kvelden.

Det er vanskelig å gjennomføre en normalisering av inntekten for utført arbeid. Man mener at de utviklingshemmede arbeider så gjerne at arbeidet har større innslag av behandling enn hos andre og at deres behov for penger er så lite. Men det faktum at en mindre del av alle utviklingshemmede ikke kan delta i regelmessig sysselsetting, bør ikke skape spesialregler for alle.

Bort fra enkjønnet institusjon

Dr. Grunewald hevdet videre at det hører med til normaliseringen å komme bort fra enkjønnede institusjoner. Spørsmålet om samvær mellom utviklingshemmet kvinne og mann må normaliseres. Det må også klargjøres at mange — de fleste — utviklingshemmede når aldri fram til den modenhet som trengs for en direkte seksuell kontakt. Derimot vil alle ha glede og nytte av samvær mellom menn og kvinner forøvrig.

Også i terminologien trenger vi en normalisering. Betegnelser som idiot og imbesil er trolig visket ut av språket for alltid. Men like ille er det å betegne de utviklingshemmede med en diagnose, f. eks. han er en mongoloid. Det er dog først og fremst et menneske det dreier seg om, og dessuten et menneske med et handikap.

Bare i spesielle sykehus for utviklingshemmede og ved andre sykehusavdelinger kan det være berettiget å snakke om den utviklingshemmede som en pasient. Han

BILREK.
Bjørn Rist & Co.
Telefon 1 574 - Kirkenes
Telegr.adr.: «Bilrek»
Opel - G.M.C. - Bedford - Vauxhall Chevrolet
Oljer - Bensin - Bilgummi - Rekvisita
Forsikring

HALDEN BOLIGVARME
Flytende brensel — Oljekaminer
Fisketorvet, Halden — Telefon 84 641

ALT I VARME og SANITÆRANLEGG
Aut. Rørleggerfirma
OSVALD SIVERTSEN
Gamleveien 1 - Vaulen - STAVANGER

Fylkesbilene i Nord-Trøndelag
Hovedkontor i Steinkjer

O. K. ELEKTRISKE
Aut. installatør i Stavanger og Hetland
Stavanger — Telefon 22 096

LAURITZ ANDERSEN
Gullsmedforretning
Innehavere:
Magda Andersen og Elsa Andersen Utne
Kirkegt. 10. Stavanger. Telefon 21 251

HANS BERG A/S
Garn- & Manufakturforretning
Steinkjer — Telefon 61 906

Glassmester Simon Hogstad
KONGSBERG
ALT I GLASSINNSETNING
Tlf. nr. 12, forretningen, Storgt.
Tlf. nr. 963, verkstedet, Raumyhr

AAS KAFETERIA - KIOSK
v/riksv. 10 (Drammen—Kongsberg)
38 km fra Drammen, 3,5 km fra Kongsberg
Smøretter - Smørbrød - Kaffe - Camping
Anledning til fiske — Tlf. Kongsberg 1142

ASKE BOKTRYKKERI OG OFFSET A/S
Telefon 26 540
Stavanger

STAAL & SØNN
Maskinsnekkeri
Halden — Telefon 83 309
Alt i småartikler i tre

JONAS WALDELAND
Byggefirma
Nytorget — Telefon 26 588
Stavanger

LEIF W. HANSEN & CO.
Gullsmedforretning
Prostebakken 2 — Stavanger
Tlf. 25 209

B. THOMASSEN
Alt i Tobakk - Frukt - Sjokolade
Halden — Telefon 83 226

FINN MIDBØE
Aut. rørleggerforretning
Lagårdsvn. 65 — Stavanger
Teleton 21 548

Hverdag med August

— Det som Gud legger på deg, vil du klare. Men det som menneskene legger på deg, kan det bli verre med — —.

En mor til en mongoloid gutt skulle få grunn til å huske disse ordene fra **sin** mor, sagt i den første vanskelige stunden etter at barnelegen hadde «avsagt dommen» over den lille.

Den unge morens livssituasjon var vanskeligere enn de flestes. I den lille boken «Det er ikke synd på August» får vi den presentert slik:

«Man kan jo tenke seg situasjonen: En ung mor med en mongoloid sønn i sportsvognen og en epileptisk datter ved hånden. De påkalte menneskers medlidenhet i en slik grad at hun følte blikkene deres på seg hele tiden, og hun hatet denne formen for medlidenhet, hatet den så inderlig at hun følte seg syk og kvalm. Men enda verre var nysgjerrigheten. Personer som hun snaut kjente, fikk det med å stanse henne på gaten, si noen vennlig ord som en passelig innledning, og så dukke ned i vognen for å ta August i øyesyn.»

Redaktør Pio Larsen og fotograf Åge Fermann har gått sammen om å lage boken om August. Første del skildrer hans liv fra fødselen til voksen ung mann, journalistisk velskrevet med både muntre og triste glimt. Andre delen er en billedserie fra hans hverdag i dag som veltilpasset elev på Grimebakken skole og hjem, en ungdom med sterkt begrensede muligheter som såkalt nyttig samfunnsborger, men med kvaliteter som varmer og beriker menneskene i hans nærmeste omgivelser. Bildene røper den sikre pressefotograf med sans for øyeblikket og poenget. Noen av dem er direkte blinkskudd.

Det er nyttig at noen tar på seg den vanskelige oppgaven å prøve og skildre hvordan livet fortoner seg for en psykisk utviklingshemmet ungdom. Intensjonen har tydelig vært det positive — varmen og kjærligheten i kontrast til den kalde fornuft i konkurransesamfunnet. Faren ligger snublende nær til å overbetone følelsene, og forfatteren har ikke helt unngått det.

— August og hans søsken forvalter menneskeligheten blant oss.

---

er i steden elev, arbeidstaker, leieboer, eller for øvrig det som skulle gjelde for andre mennesker.

Den utviklingshemmede er jo i virkeligheten en del av totalsamfunnet, han er til og med en nødvendig del, hvis vårt samfunn skal kunne avintellektualiseres og normaliseres. Det er bare i et slikt integrert samfunn at den frihet, likhet og brorskap som vi alle tror på skal bli meningsfull, sa den svenske medisinalråden til slutt.

Foreldrerådgivere etter to ukers kurs

Nødvendig supplering av offentlig service, mener den svenske foreldreforeningen FBU

Norske foreldrerådgivere etter svensk mønster ble etterlyst i et av foredragene på den nordiske kongressen om psykisk utviklingshemning i Tammerfors. Lærer Sigurd Gohli som er formann i Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemning, ville ha statsstøtte til et «førstehjelpskorps» av velutdannede rådgivere for foreldre til psykisk utviklingshemmede barn. De skulle stå ansvarlig overfor foreldreorganisasjonen, ikke overfor åndssvakeomsorgen. Hans foredrag var referert i forrige nummer av Hjertebladet.

På kongressen fikk man også høre nærmere om de svenske familierådgivere. Fil. dr. Richard Sterner, formann i Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, FBU, opplyste i et foredrag at forbundet har omlag 25 foreldrerådgivere, og de er nærmest nedlesset med arbeid.

— Jeg tror denne virksomheten representerer en nødvendig komplettering til samfunnets rådgivningsvirksomhet, som naturligvis skal dominere, sa Sterner.

Sterner innrømmet at foreldrerådgivernes formelle utdannelse var meget beskjeden og burde være langt mer omfattende. De har fått et kurs på to uker som FBU har fått statsbidrag til. Det har også vært deltakere fra de nordiske granneland på disse kursene. I tillegg til kurset har det vært holdt korte

---

De fortjener ikke vår medlidenhet, men St. Olav, skriver han til slutt i boken.

Så mye blir det snakket og skrevet om de psykisk utviklingshemmede i dag, at vi står i fare for å gjøre dem til en egen rase med spesielle kvaliteter som vi andre mangler. Vår oppgave og vår plikt er vel heller å gi dem så gode kår at de får utviklet noen av de egenskaper som har de dårligste vekstvilkår hos dem — ved siden av det følelsesliv som de lever så velsignet ureflektert. Kanskje kunne billedvalget også sterkere understreke de andre sidene av Augusts hverdag.

Disse innvendingene forhindrer ikke at boken om August er en nyttig bok. Den sier viktige ting om vår omgang med psykisk utviklingshemmede og deres nærmeste, og ikke minst, den forteller at livet på en institusjon for psykisk utviklingshemmede kan være svært så annerledes enn de skrekkhistorier som fra tid til annen dukker opp i reportasjeform og angrep.

ulla.

Pio Larsen/Åge Fermann:
«Det er ikke synd på August»
Historien om et annerledes barn.
Gyldendal Norsk Forlag.

fortsettelseskurs på noen dager, også de med statsbidrag.

Skolemyndighetene har stilt en studiekonsulent med spesialpedagogisk utdannelse til disposisjon for foreldreforbundet, bl. a. for å organisere utdannelsen av foreldrerådgivere. Kursene gir medisinsk, sosial, psykologisk orientering av fagfolk som særlig tar hensyn til det rådgiverne behøver å vite og hvordan de skal opptre.

Selv foreldre

Det viktigste er i følge Sterner at elevene til kursene rekrutteres blant kvinner som allerede er motivert og som har adskillig kunnskap om omsorgen. De er som regel erfarne medlemmer av foreldreforbundet, og flertallet er selv foreldre.

— I virkeligheten representerer vår foreldrerådgivning en naturlig utvikling fra den spontane rådgivning mellom foreldre som var et viktig aktivum da foreldreforbundet ble stiftet, sa Sterner. Det bidro til å bryte den isolasjon som alle foreldre til utviklingshemmede barn tidligere har levd i.

Noen medlemmer var mer aktive enn andre, lærte seg mer enn andre og fikk så hjelpe andre til rette. Men de kjente også behov for et mer systematisk kunnskapsgrunnlag enn den de hadde skaffet seg bare gjennom praksis og selvstudium. Så enkelt og selvfølgelig vokste denne saken fram.

Sterner understreket at den offentlige rådgivningsservice må dominere, og han stilte krav om at den må forbedres vesentlig og bygges ut. Men selv etter at det er skjedd, vil det være behov for våre familierådgivere, sa han.

Dømt uskikket

Særlig de «nye» foreldre er ofte engstelige for offentlige organer. Fremdeles hender det faktisk at en nybakt mor som ligger der i sjokk etter å ha fått vite at hennes barn er alvorlig utviklingshemmet, får dette klassiske, nedbrytende råd både fra fødselsleger, barneleger og kurator: «Plasser barnet bort før De har rukket å bli knyttet til det! Bestem Dem før mandag, ellers kan det bli for sent!»

Så får hun vite at barnet kommer til å leve på en institusjon hele sitt liv. Hun forstår at hun er blitt dømt uskikket som mor til barnet, av mennesker som bare kjenner henne nå når hun befinner seg i et akutt sjokk. Hun forstår at hennes følelsesengasjement blir ansett for unyttig. En slik rådgivning blir heldigvis sjeldnere, men der den forekommer fører den til at en mor gjør sitt eget barn **foreldreløst,** sa Sterner.

— Vår vanlige legeutdannelse gir altfor lite kunnskap om utviklingshemning. Legene kan være så dyktige de vil i kunsten å behandle syke mennesker, men de står ikke sjelden håndfalne når de blir stilt overfor en tilstand som det ikke finnes medisinsk helbredelse for. Vi har ingen medisinsk professor i disiplinen, og den har lav status i legeverdenen. Ofte betraktes den som et tillegg til psykiatrien, noe som stemmer med den misforstå-

else at psykisk utviklingshemning skal være en slags psykisk sykdom.

— Jeg har mange dyktige medarbeidere blant sosionomene. Ingen av dem synes de har lært noe vesentlig om utviklingshemning eller overhodet om handikap-problematikken på sosialhøgskolen, sa Sterner videre.

Naturligvis har vi mange dyktige kuratorer i åndssvakeomsorgen. Men mange av de sosionomer som arbeider der, blir for kort tid til å lære feltet skikkelig. De som arbeider på andre områder hvor det kreves kunnskap om utviklingshemning, f. eks. på fødsels- og barneklinikker, har vanskelig for å trenge inn i disse spesielle problemer. I selve åndssvakeomsorgen har vi dessuten for få kuratorer. De fleste av dem blir skrivebords- og konferansebundet og kan knapt vie tredjedelen av sin tid til kontakter med utviklingshemmede og deres foreldre.

«Gjemte» foreldre

Vi vet at det finnes mange «gjemte» utviklingshemmede, særlig i spebarns- og småbarnsalderen. Følgelig finnes det også «gjemte» foreldre, sa Sterner. Han mente at foreldrerådgiverne utenfor omsorgen hadde en særlig oppgave blant slike foreldre. Skal vi nå dem, må de vite at de kan vende seg til noen som vet mer enn de selv og som likevel er i en lignende situasjon og kan forstå dem. En vesentlig utfordring for foreldrerådgiverne er å få slike foreldre til å overvinne sin frykt og sin skam og å «lose» dem til samfunnets hjelpeorganer.

Dr. Sterner trodde også det var verdifullt at en foreldrerådgiver kan være mer ubundet i sine vurderinger av ulike omsorgsformer. Frem for alt kan foreldrerådgiverne opptre friere som foreldrenes og de utviklingshemmedes «advokat» som ser problemene fra klientsynspunkt og gjennom forhandling prøver å presse fram en bedre service.

Står friere

Dette trenger foreldrene, for mange av dem har meget vanskelig for å føre sin egen sak. De undervurderer sine evner til å uttrykke seg i følelsesmessige spørsmål. Eller de er redde — som regel uten grunn — for at en kritikk fra deres side skal kunne skade deres barn. Mange foreldre **klager** i steden desto oftere. En del av dem kan også trenge gode råd fra noen som ikke representerer offentlige organer.

Sterner pekte også på at en foreldrerådgiver står friere enn en kurator som i første rekke skal henvise til bestemte servicegrener og samarbeider med andre organer bare så langt hun eller han rekker. En foreldrerådgiver har bedre anledning til å utvirke noe som ligner samordning av statlig, kommunal og frivillig virksomhet. Hun kan også forsøke å supplere med støtte fra private kilder.

FBU's formann sa at foreldreforbundet hadde vunnet gode erfaringer når det gjelder samarbeid mellom foreldrerådgiverne og kuratoren og andre samfunnsfunksjoner. Men myndighetene må gi oss litt mer anerkjennelse, også i form av

Landet Rundt

Finnmark, Troms og Nordland

Trastad Åndssvakehjem har mottatt en storslått gave. Ekteparet Fjeldstad Bartl har skjenket sin eiendom «Steinrøisa» på 15 mål til hjemmet, og meningen er at det skal benyttes som feriested for pasientene på Trastad. Gården ligger i Kirkeby i Nittedal.

På Trastad er det i høst dannet en foreldreforening.

Helsedirektøren har godkjent planene for familie-daghjem for psykisk utviklingshemmede i Korgen. Det vil få 7 internatplasser og 5 i eksternat.

Det er planer om å opprette et lokalt senter med ialt 45 plasser for psykisk utviklingshemmede i Narvik. Videre er det planer om å opprette hjem for pasienter av denne kategori både i Vikna og i Vefsn. I midten av oktober ble den nye behandlingsavdelingen og terapibygget ved Vensmoen hjem for åndssvake innviet av byråsjef O. Ulleberg.

I Mo i Rana har jernverkets bedriftsidrettslag hatt utlodning og etter avslutning sendt Gruben Daghjem kr. 3814,81.

Nord- og Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal

På Hellandheimen var i oktober 180 foreldre og interesserte fra hele fylket samlet og en foreldreforening ble stiftet. Også i Surna er det startet en forening som heter «Surnadal og omegn Foreldrelag for psykisk utviklingshemmede».

Planene for pleiehjem i Leksvik er godkjent, og byggingen blir satt i gang utpå våren 1972. Det skal ta imot 32 psykisk utviklingshemmede pasienter og er beregnet til å koste ca. 3,1 mill. kroner.

Planene for daghjem for psykisk utviklingshemmede barn i Ørsta og Volda er godkjent av Ørsta kommunestyre. Daghjemmet skal bygges i tilknytning til Hovden skule og er beregnet til å koste ca. 2,6 mill. kroner.

Vestlandet

Åndssvakeomsorgen i Vestlandsregionen, Bergen, Hordaland, Sogn og Fjordane, har et udekket behov på ca. 270 internatplasser utenom det som for tiden er under bygging. Over 200 gjelder Bergen og Hordaland, mens Sogn og Fjordane mang-

---

pengestøtte, mente Sterner. I dette stykke er FBU dårligere tilgodesett enn flere andre handikaporganisasjoner i Sverige.

Bare noen få fylker gir tilskudd til foreldrerådgivere, og nå har landstingsförbundet dessverre rådet landstingen (fylkestingene) til ikke å påta seg slike forpliktelser. Etter landstingsförbundets mening skal slik rådgivning drives i offentlig regi. Dette er å se for ensidig på en viktig sak, sa Sterner, som lovet at foreldreforbundet ville fortsette kampen for sine foreldrerådgivere.

ler ca. 60. Vestlandsheimen vil etter planen ha 390 godkjente klientplasser innen februar 1972.

I januar 1972 er det meningen å kunne ta inn de første pasienter i det nye åndssvakehjemmet «Granlia» i Balestrand i Sogn. Solbakken hjem for psykisk utviklingshemmede har feiret 10 års jubileum. Fru Laura Sundal Skorpen tok initiativet for å få reist Solbakken, og det ble avduket et bilde av henne i peisestuen.

Rogaland, Vest- og Aust-Agder

Statens ungdoms- og idrettskontor arrangerte i dagene 2,—4. nov. en konferanse for kropps-øvingslærer og idrettsinstruktører i åndssvakeomsorgen.

200 tilreisende deltok i september på det første foreldre-stevnet som har vært arrangert på Bakkebø. Tiltaket var så vellyket at det sannsynligvis vil bli arrangert årlig.

Lindesnes kommunestyre har bevilget 20 000 kroner til oppføring av behandlingshjem for psykisk utviklingshemmede i Marnadal. Til samme formål skaffet Støttelaget i Holum 5 300 kroner på en eneste kveld.

Telemark

Dagsrudheimens skole, en av de mest moderne og særpregede skoler, kunne i høst flytte inn i sine nye moderne lokaler. Den er innredet for små grupper som samles rundt bord og arbeidsbenker for felles oppgaver. Skolebestyrer Steenbuch forteller at det ved skolen blir lagt stor vekt på sosial trening.

Ca. 25 konfirmanter var Vinje og Grungedal har vært på besøk på Dagsrudheimen. Besøket var et ledd i konfirmasjonsforberedelsene.

Vestfold og Buskerud

Sosialdepartementet foreslår overfor Stortinget at departementet gis fullmakt til vederlagsfritt å overdra arealene under Solbø åndssvakehjem i Botne til Vestfold fylke, under forutsetning av at eiendommen drives og utbygges som institusjon for psykisk utviklingshemmede.

Med sang, opplesning, skuespill og skramleorkester underholdt en gruppe barn ved Solbø åndssvakehjem i Holmestrand sine foreldre og slektninger under en tilstelning på hjemmet. Formannen i foreldreforeningen Sigfrid Vold uttalte at dette vil bli en tradisjon.

Fritidsleder Kirsten Hansen sier at man ved Solbø er svært interessert i å komme i kontakt med ungdom i Holmestrand, og som kan bruke litt av sin fritid til kontakt med barn og ungdom ved hjemmet.

Vidaråsen landsby, det terapeutiske samfunn i Andebu for psykisk utviklingshemmede, har i samarbeide med lignende institusjoner i England undersøkt mulighetene for utveksling av landsbyboere. Beboerne ved Vidaråsen vil få anledning til et opphold på 6—12 måneders varighet ved en tilsvarende samfunnsform i England, forutsatt at Vidaråsen mottar noen fra engelske institusjoner.

To barn fra Mjøndalen studerte på hva de skulle gjøre med leker

de var vokset fra. De dro til Soltun med sine småbiler og dukker og morsomme spill, og der ble det mottatt med en spontan begeistring.

Alle barns onkel, Johannes Eckhoff har vært på Virik åndssvakehjem og Røde Kors daghjem i Sandefjord, hvor han som vanlig har sunget og lekt med barna og skapte fryd og glede.

Akershus

Byggearbeidet ved det nye skolebygget ved Emma Hjorths Hjem kan settes i gang midt i november, og det er håp om å bli ferdig til neste skoleårs begynnelse. Omkostningsrammen er hevet fra 3,1 til 3,3 mill. kroner.

En dag i september var seks barn med sine barnehagelærere på Oslobesøk, bl. a. på Stortorvet for å se og lære litt om frukt og grønnsaker. På hjemveien gikk turen om Honnørbryggen, hvor skoleskipet «Christian Radich» lå. Barna var naturlig nok imponert over det stolte seilskip, og de ble invitert ombord av skipets kaptein. Skoleskipsguttene og kapteinen gjorde sitt ytterste for å vise barna hver minste krok ombord, og byturen ble litt av en opplevelse.

Oslo

På Orkerød hjem for psykisk utviklingshemmede er arbeidet igang med nytt skole- og aktivitetsbygg som skal stå ferdig til mai neste år. Det er beregnet til å koste 1,6 mill. kroner. Det er også planer om å bygge en ny paviljong som vil gi plass til 14 nye pasienter.

Ingrid Trosteruds sykehjem for åndssvake skal utvides med 160 m^2 pluss underetasje, hvor det skal være arbeidsstue. Hjemmet vil kunne motta 8—10 pasienter fra Oslo åndssvakeomsorg.

148 bridgespillere hadde satt hverandre stevne i «BK Sparni/Variant»s turnering til inntekt for Støttelaget for åndssvake i Oslo. Overskuddet ble i år 10 000 kroner og tidligere har turneringene fått inn 37 504,81 kroner, som i sin helhet har gått til feriesteder for åndssvake.

Fra åndssvakehjelpen i Moss har Orkerød mottatt en jubileumsgave på 1000 kroner.

En reiselærerstilling ved avdeling for elever med psykiske handikap er opprettet i Oslo. Læreren skal reise rundt til skoler og institusjoner i Oslo for å hjelpe barn som ikke har fått plass ved institusjoner. Vedkommende lærere må ha spesialutdannelse og skolestyret som har gjort vedtak om opprettelsen av stillingen, forutsetter at han vil være skoleadministrasjonen behjelpelig med kartlegging av behovet for institusjonsplasser for barn med psykiske handikap.

Hedmark og Oppland

Kommunalbanken har vedtatt å yte et lån på to millioner kroner til bygging av to paviljonger på Åkershagan sentralhjem.

Utbyggingen av Toftes gave startet i 1965 og frem til 1973 vil det komme på ca. 15 millioner kroner.

Som medlemmer av et planleggende og rådgivende utvalg for

åndssvakeomsorgen under Opplands fylkes sykehusnemnd, har fylkesutvalget oppnevnt ass. fylkeslege Bull Engelstad, Lillehammer, områdeoverlege I. Gimse, Stangebru, undervisningsleder Ingerid Branfeldt, Gjøvik, ordfører Bjørn Midtlien, Follebu og fru Sonja Hofsmarken, Gjøvik.

Østfold

Åndssvakehjelpen i Moss har feiret 25 års jubileum og i den anledning fikk Østerbo og Lyngrabben 10 000 kroner hver. Foreningen har i disse år skaffet tilveie 335 000 kroner som har tilfalt åndssvakesaken.

Moss Havfiskeklubb har laget fest på en alminnelig hverdag for elevene ved Lyngrabben daghjem. De kom med bløtkake og brus til barna og satte en ekstra spiss på den daglige spisepausen.

G. I.

Samarbeid

Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede's styre og arbeidsutvalget i Samordningsrådet for Åndssvakesaken i Norge er enige om at man ut fra en felles målsetting basert på Jerusalemsdeklarasjonen har bruk for hverandre for å danne en sterk pressgruppe — sammen med fagfolk av alle kategorier. Man ser det som uomgjengelig nødvendig å bygge opp gjensidig tillit og respekt i det videre arbeid.

Dette er konklusjonen fra en konferanse tidligere i høst der styret i NFPU og arbeidsutvalget i samordningsrådet diskuterte bakgrunn, prinsipielle synsmåter og målsetting for åndssvakeomsorgen.

— Som vilkår for det videre arbeidet settes en fullstendig anerkjennelse av foreldrenes rettigheter: Obligatorisk foreldre-representasjon i alle styrer, plankomitéer og tilsynsutvalg. Dette gjelder lokalt-, fylkes-, lands- og internasjonalt plan. Det må være representanter valgt av foreldrene selv.

Man har som grunnleggende prinsipp det offentliges lovfestede ansvar for omsorgen og dens videre utbygging. Man ser det som en samarbeidsoppgave å øve press, ta initiativ, drive informasjon, skape opinion og nøye overvåke at myndighetene oppfyller sine forpliktelser.

NFPU og samordningsrådet er enige om at et organisert samarbeid bør komme, men det er avhengig av utfallet av den prosess som nå er innledet.

Det skal oppnevnes et seksmanns utvalg av styret i Norsk Forbund for Psykisk Utviklingshemmede og arbeidsutvalget i Samordningsrådet for Åndssvakesaken i Norge.

ODD LILLEGRAVEN
Butikkinnredninger
Sluppen, Trondheim — Telefon 36 065

KVITESEID SPAREBANK
Kontortid 9-4 - Lørdag 9-13
Filial: Vrådal hver onsdag 11-14
Kviteseid

KR. AMVIK
Landhandleri
Hvalstad
Telefon Asker 78 13 91

A/S BYGGTEKNIKK
Kjøbmannsgt. 8 — Sentralbord 20 080
Trondheim

HOLLA SPAREBANK
*
Ulefoss

ARNE HOLM
Elektrisk Installasjonsforretning
Fjordgt. 47/49 - Trondheim - Tlf. 28 950

H. DRAGSNES A/S
Skipshandel
Fjordgt. 30, Trondheim — Tlf. 29 263

FYSIOTERM
Fysikalsk Institutt
Kristiansund N. Telefon 74 450

MELØEN MEK. VERKSTED
Kristiansund N. — Tlf. 71 838
Monteringer og Motorreparasjoner

HARALD HATLING EFTF. A/S
Fjordgt. 38
Trondheim — Telefon 27 045

BRØDR. LØNNHEIM
ENTREPRENØRFORRETNING
Kristiansund N — Telefon 73 023

KAREN STANGELAND
Kolonialforretning
Sola Telefon 50 192

A/S LYSKOPI
Nordregt. 23
Trondheim — Telefon 22 640

HJELDES MEK. VERKSTED A/S
Skips- og Industrireparasjoner
Trondheim - Telefon 21 924

Steinkjerhus markedsføres av
A/S NORSK PRE-BO
Sandgt. - Trondheim - Tlf. 27 161

BRØDR. DALBAK A/S
Kobber- og Blikkenslager
Kilen – Tønsberg - Telefon 12 336

Fotograf Gunnar Grindstein
FOTOFORRETNING
Sortland — Telefon 143

HAGBART JAKOBSEN
Fargehandel
Spesialforretning i maling
Fredrikstad - Telefoner 12 586, 12 556

E. KRISTOFFERSEN
JÄNN KRISTOFFERSEN
GULLSMEDER
Kongsvinger
Godt utvalg i presangartikler

JOH. BAKKELI
MALERMESTER
(inneh. malermester Sverre Bakkeli)
Bygnings-, skips- og skilt-maling
Tapetsering — Gulvbelegg
Etabl. 1914 — Telefon 62 166
— HARSTAD —
Distriktets største forretning i bransjen
Egen farvehandel

KROSNES LANDHANDEL
Inneh.: Svein Halvorsen
Alt i Kolonial
Friske varer fra kjøledisk
Krossnes, Gressvik — Tlf. 27 189

REIDAR F. CHRISTENSEN
BAKERI & KONDITORI
Gressvik Telefon 27 202
Utsalg: Brogt. 17 Telefon 12 657

BLI- KO A/S
Blikk- og Kobberslagerverksted
Leiv Leas vei 10 - Telefon 22 870
Verksted: Forus — Telefon 63 707
Stavanger

JOHS. LEIKNES
Herre- og Gutteklær
Haugesund Telefon 23 200

MANDALS SPAREBANK
Mandal
*
Etablert 1840

M. HAUGLAND
Trelast- & Entrepenørforretning
BORKENES

KONGSBERG
I nye moderne lokaler i byens sentrum finner De banken vår
Vi ser fram til Deres Besøk
Hilsen
SANDSVÆR SPAREBANK

SKEDSMO AVFALLSENTRAL
Fjellhammerv. 19, Strømmen Tlf. 71 27 77
Kjøper jern, metaller, filler og flasker til dagens priser. Oppbugging og demontering av større maskiner og lignende.
Henter Listeført skarpjenrslev.d. *Henter*

BRØDRENE MELBY
Hjellum
Alt i elektrisk — Radio — TV
Elektrisk forretning
Hamar — Telefon 24 824

AGDER METALLVAREFABRIKK
Stenklev, Arendal — Tlf. 21 227

WOLD OG HANSEN
Lerdalsgt. 21 - Strømmen
Telefon 71 22 67
Blikkenslageri - Alt i bygningsarbeide

TRANSPORTSERVICE A/S
Langtransport - Distribusjon
Formidling - Samlasting
Oddervn. 5, Arendal - Tlf. 23 957, 24 877

AAGE BREKKE
UR — OPTIKK
Tollbugt. - Arendal - Tlf. 22 595

KRISTEN HØGELI
Kjøtt- og Pølseforretning
Arendal — Telefon 21 278

CHR. SØRENSEN
Slakterforretning
Kopervik — Telefon 159

A. H. EIDAL
Moderne møbler — Radio — TV
Nesbyen

VÆRKS KROA
Fina Servicestasjon og Kaffeteria
Inneh.: Kåre Skaia
Froland Verk pr. Arendal — Tlf. 38 246

A/S KAR-LAKK
KAROSSERIVERKSTED
Hesseng - Kirkenes - Telefon 90 235
Salg — Agentur

ANDERS LØCHEN FOGTH
Spesialforretning i briller og kikkerter
Søndre torv, Hønefoss
Telefon 21 437 — Hønefoss

VENNESLA FYSIKALSKE INSTITUTT
Inneh.: Fysioterapeut Svein Haugland
Vennesla — Telefon 39 401

PER SKROVE
Byggmester
Verdal — Telefon 88 547

KJØP HJELPESTIKKER

KNUT OFSTAD
Gullsmed
Namsos — Telefon 72 662

BJARNE ASMYHR
Alt i dagligvarer
Nansetgt. 98 — Larvik
Telefon 81 588

KJELLS BYGG A/S
Spesialforretning i
Tepper og Gulvbelegg
Egen leggingsavdeling
Larvik —Telefon 83 653

NAMSOS VULK A/S
Vulkaniseringsverksted — Bilgummi
Industribygget
Namsos — Telefon 73 088

K. EIDE A/S
Elektriske artikler
Namsos — Telefon 72 563

ANNE MARGRETHE SELLÆG
Namsos — Telefoner: 72 634 - 73 042
Dagligvareforretning
Servicestasjon - Turistinformasjon

Namsos Garn og Trikotasje
Namsos
BABYUTSTYR - BARNEKONFEKSJON
UNDERTØY - GARDINER - SENGEUTSTYR

BØRGE UNDHEIM
Hønseri
BRYNE — Telefon 84 355
Bankforbindelse Time Sparebank
Postgiro 6 66 61

OSCAR VISTE & CO.
Blikkenslagerforretning
Voss — Tlf. 11 054

ROLF FURUSETH
Entreprenørforretning
Dal — Eidsvoll — Tlf. 76 15 05
Nybygg og reparasjoner

SVERRE BRODAHL
SPORT - CAMPING - FISKEUTSTYR
SKI - VÅPEN
Stabellsgt. 13 - Hønefoss - Tlf. 22 888

DAL TREVAREFABRIKK
Eidsvoll — Telefon 76 10 12
ALT I TRELAST

ALT I BYGNINGSARTIKLER
DAL BYGG A/S
Dal — Telefon 76 16 15

HERMANN NILSEN
Blikkenslager
Nansetgt. 17 - Larvik - Tlf. 81 918

SKAL DE BYGGE
lønner det seg å kontakte oss
Vi UTFØRER ALT I
bygg- og anleggsarbeide
BRÅTHEN & BAKKEN
Hurdal — Tlf. 76 74 01 - 76 74 05

Greåker Glass- og Rammeforretning
Inneh.: Erling Jensen
Utfører alt i glassarbeide
Greåker — Tlf. 61 523

OLE PETTER KULIEN A/S
Byggmester
Kristiansand S. - Tlf. 10 215

Benytt
Halden Komm. Installasjonsforretning
Alt i elektrisk
Wiels Plass Telefon 82 950

MICHAEL SCHAU OG SØNN
Telefon 23 160 — Hamar
BLIKK- OG KOBBERSLAGERVERKSTED
Ventilasjon — Varmluft — Vifter — Migthy plate
Aluminium takrenner og nedløp

HAFSLUND VULK A/S
Utfører banepålegging - Avbalansering
Omlegging - -Reparasjoner
Isevn. 59 - Sarpsborg - Tlf. 67 452

KARL JOHANSGATENS BENSINSTASJON
Bensin - Oljer - -Service
Sarpsborg — Telefon 53 506

Når De reiser gjennom Sarpsborg er
MATSTOVA OG PER GYNTHAGEN
på Torget spisestedet

HUNDSTAD LANDHANDLERI
Assortert Landhandleri
Anders Western - Tlf. 80 Røyse
Kull - Koks - Kunstgjødsel - Kraftfor
og malervarer - Forøvrig alt i kolonial
Fryserbokser tilleie

E. JONASSEN & CO.
Kristiansand S.
Delikatesseforretning —
Daglig nylaget fiskemat
Telefon 22 433

EGERSUND FRYSERI A/S
Egersund — Sentralbord 91 511

Velkommen til
RISUM SERVICESENTER
Inneh.: Arne Høibø
Vask - Olje - Smøring - Rekvisita
Halden — Telefon 84 496

BRØDR. HOLSTAD A/S
Murmester —
Entreprenørforretning
Råde — Telefoner 74 029 — 74 099

Jernkonstruksjoner - Oljefyringstanker
Dører og Porter - Trykktanker
Cyklonanlegg
EINAR ØGREY
Mek. Verksted
Vågsbygd - 4600 Kr.sand S. 1 Tlf. 12325

JONAS ERIKSEN A/S
Skipshandel - Jernvarer - Malervarer
Kristiansund N. — Sentralbord 74 411

E. SOLBERG & CO. A/S
Råde - Telefon Moss 74 191
Alt i Jern- og Bygningsartikler

TORSGATENS KOLONIAL A/S
Kristiansand S. — Tlf. 23 583, 23 634

Alt i Foto & Filmutstyr
FOTOMAGASINET
St. Mariegt. - Sarpsborg - Tlf. 52 525

TO-TAKTSERVICE A/S
Salg og Service av
Evinrude utenbordsmotorer
Askeladden Plastbåter
Pankovvn. 6 - Ørebekk - Tlf. 27 633

RAJOTEX
Sadelmakerverksted — Bilutstyr
Varetrekk — Omstopping
Ørebekk — Telefon 27 334

A/S GRESVIK BILRUTER
Ørebekk
Tlf. Fredrikstad 27 292 - 27 311

ØSTBERGS TRYKKERI
Boktrykk — Offset
Telefon 11 563 — Fredrikstad

ELEKTROMEKANISK INDUSTRI
Torggt. 18 - Horten - Telefon 43 736
Spesialitet:
Likerettere for små traktorer og Gaffeltrucks

A. GUDMUNDSENS EFTF.
Alt i Kjøtt- & Pølsevarer
Horten — Telefon 41 140

E. SLORER JACOBSEN & CO.
Speiderveien 29 - Fredrikstad
Telefoner: 16 540 - 16 945
«HAVETS DELIKATESSER»

ADOLF HORNELAND A/S
Jernvarer
Haugesund — Tlf. 21 160

EINAR HANSEN
Byggmester
Tolgegt. 5 - Haugesund - Tlf. 24 402

TOMREN A/S
Storgt. 28 — Fredrikstad
Topp norsk konfeksjon i Dame- og Herreklær

HEDMAN & LANGERUD A/S
BAKERI — KONDITORI
Telefon 4107 - 4224
En gros 4335
Kongsvinger

BJØRN GREGERSEN
Rørleggerforretning
Geddes gt. 13 - Horten - Telefon 42 137

Alltid noe godt i sko
A/S HAGA & CO.
Skåregt. 125 — Telefon 24 252
Haugesund

R. G. LIOR — METALLSTØPERI
Strandveien — Rælingen
Telefon Lillestrøm 71 17 77

JOHS. SANDVIK A/S
«Skarpsko» traktorkjettinger
Sandvik Vinsjer — Mek. Verksted
Stokke — Tlf. 320

VERDAL FYSIKALSKE INSTITUTT
Verdal — Telefon 88 474

IVAR LETNES
Spesialforretning i Kjøttvarer
Levanger — Telefon 81 355

A/S TRE OG FLIS
Alt i Gulvbelegg — Parkett
Blomsterdalen — Telefon 76 674

ELAS A/S
Trådvareartikler
Verdal — Telefon 88 661

BJARNE VABØ
Blikkenslagermester
Lillehammer — Telefon 52 422

Murmester
OLE MYKSVOLL
Ø. Stadionv. 39 — Laksevåg
Telefon 60 335

JOTRON ELEKTRONIKK A/S
Levanger — Telefon 85 244
VHF Nødutstyr

PHILIP HAUGE
AKSJESELSKAP
Elektroteknisk fabrikk
Nesttun pr. Bergen - Telefon (05) 27 33 54

JORUNN JOHANSEN
Lefsebakeri
Verdal — Telefon 88 466

TORGNY FREMSTAD
Alt i Frukt og Tobakk
Gjøvik — Telefon 71 436

SAND SPAREBANK
Sand i Ryfylke - Telefon 51 107

GJØVIK OG OPPLAND FISKEFORRETNING
Alt i Fisk — Gå til fagmannen
Gjøvik — Telefon 71 284

TRICO
Elsa Schrøder Toft
TRIKOTASJEFORRETNING
Telefon 183 - Privat 121
BRØNNØYSUND

For god — nvbrent kaffe
Legg veien om
KAFFESPESIALEN
Storgaten 11 - Sandefjord - Tlf. 62 555
Husk kaffe-automaten
Den står til tjeneste døgnet rundt

NORD KONFEKSJONSFABRIKK
Namsos — Telefon 72 930

O. NAGELHUS
Urmaker
Namsos — Telefon 72 628

KJELL TRANDEM
Aut. Rørlegger
Skotterud — Telefon 35 503

REN-VASK
VASKERI - RENSERI - PRESSERI
Hillevåg - Telefon Stavanger 36 790

VÅLER TREVAREFABRIKK
VÅLER I SOLØR
Telefoner: Elverum 3335 - 3336
VIPPEPORTER FOR GARASJER

FAG-FOTO
Leif Sørlie
Larvik — Telefon 81 317

JOHAN SANENGEN A/S
Glassmesterverksted — Glass-sliperi
Thorbjørnsensgt. 17
Tlf. 12 501 — Fredrikstad

A-S OMAR NYQUIST's EFTF.
SKRAPJERN OG METALLER EN GROS
FREDRIKSTAD
Telefon 13 627 - 15 612

RØNNEBERG FOTHELSESENTER
Nykirkebakken 9 — Stavanger
Telefon 27 726

Nå kan De få
KJØLEAGGREGAT I MATBUA
Leveres av Lynis Kjølesutstyr
L. SØRENSEN MEK. VERKSTED
Industrivn. 3 - Stavanger - Tlf. 24 017

TJØSTHEIM & CO.
ENTREPRENØRFORRETNING
Spes.: Undervannsarbeide
Ø. Holmegt. 30 - Stavanger - Tlf. 29 237

LUNDS LABRADOREKSPORT
Larvik
Telefoner 84 965 - 81 516

SKJEBERG AUTO-SERVICE
Vask - Smøring - Service
Skjeberg — Telefon 68 391

LØVSTRØM & NERLAND A/S
Herreekvipering
Folkets Hus - Telefon 25 704
Hamar

STAVANGER RØKERI
Stavanger — Telefon 23 584

BRØDR. RISANS
SVEISE- OG REP.VERKSTED
Eksos-anlegg repareres og monteres
Dilling st. — Telefon 60 279

JOHS. BØRRESEN
Møbel-, Teppe- og Utstyrsforretning
Gjøvik — Tlf. 71 317

LUNDEGÅRD & THORESENS EFTF.
Trikotasjevarer - Garn
Sarpsborg — Telefon 52 225

KJELL BAKKEN
Byggmester og Entreprenørforretning
Autorisert i gruppe A, B, C1, D1
Moss
Fr. Solies vei 22 - Telefon 57 329

NILS VIKEN
Nygard st. pr. Gjøvik
Assortert forretning

GRILLEN
Kafeteria — Friluftservering
Selskapslokaler
Telefon HOLMESTRAND 51 460
Rådhusgt. 11

GJØVIK KURBAD
Gjøvik — Telefon 72 751

BRØDRENE FJELD ELEKTRISK
Autorisert installatør
Værlegt. 18 — Tlf. 3194
MOSS

A/S INDUSTRISHIP
Utfører sveise- og monteringsarbeider
Sarpsborg - Tlf. 55 515, 54 780

ØRDAL GARTNERI
NARDOSLETTA — TRONDHEIM
Telefon 35 304

A/S TRONDHJEMS
PAPIR- & PAPFABRIK
Trondheim — Telefon 20 706

AUTOPARK A/S
FALKENBORG
Trondheim — Telefon 19 565

OSCAR GRENAGER
Linoleum — Tapeter
Farvehandel — Vindusglass
Halden — Tlf. 82 235

JOH. KR. JOHANSEN
KOLONIALFORRETNING
Torvet 2 — Halden

Susebakke Trævarefabrik
SAG og HØVLERI
Mysen — Tlf. 89 17 00
Dører - vinduer - trapper - innredninger
Høvlet og uhøvlet last

HÅNDVERKERNES BAKERI
Alt i Baker- og Konditorvarer
Kongensgt. 25 - Moss - Telefon 51 293

Besøk
A.K.S. KAFETERIAEN
Frokost — Lunsj — Middag
Torget - Tønsberg - Telefon 12 104

Namsos - Steinkjer - Sandnes - Kr.sand S. - Evanger - Horten - Porsgrunn
Bryne - Stavanger - Hamar - Drammen - Haugesund - Lierbyen - Gulskogen

GARDINER — TEPPER
SVELLAND
Byens utstyrsmagasin
Haraldsgt. 140 - Haugesund - Tlf. 21 222

A/S AAVIK INDUSTRI
Steinkjer — Telefon 61 799
Produksjon av sovesofaer og Salonger

MARTHINSENS KLISJEANSTALT
Urgt. 6. — Telefoner 27 422, 21 173
Stavanger

Alt i dagligvarer hos
R. GUSTAVSEN A/S
ved Tinghuset
Drammens nye sentrum — Tlf. 83 37 60

BRØDR. MYRHAUGEN
Murmestere
Trones — Telefon 63 018
SANDNES

Benytt
Ludvig Paulsen Bilsentral
BP-stasjonen — Rutebiler
Horten — Tlf. 41 129

FOTOMAGASINET
Film, fremkalling, kopiering, albums, rammer
Dagny Holthe
N. Storgt. 1 — DRAMMEN
Telefon 83 38 32

DRAMMENS SVEISEVERKSTED
Bjørnstjerne Bjørnsonsgt. 104 - Drammen
Telefon 83 74 83
ALT I SVEISEARBEID
Utleie av mobilkran

BRØDRENE WATHNE
Mek. Verksted
Sørhauggt. 184
Haugesund — Telefon 23 850

BORGES MATSENTER
Dagligvarer for ethvert behov
Brakerøya, Drammen — Telefon 83 31 56

HJ. SAASEN & CO.
Alt i Dagligvarer — Kjøttvarer
Frukt og Grønnsaker
Tordenskjolds gt. 76
Drammen — Telefon 83 50 37

REALF GRØDEM
Transportforretning - Entreprenørforretning - Maskinstasjon - Grustak
Bryne — Tlf. 82 114 - 88 711 - 81 753

Blåsesand - Vi leverer alle sorter spesialsiktet sand til blåsing, finpussing og filtrering - Leveres i sekker á 50 kg.
BRØDR. HANSEN SANDTAK
Tollnes pr. Porsgrunn - Tlf. 51 246

Christiansands Babymagasin
ALT FOR BABY OG BARN
Markensgt. 26
Kristiansand S. — Telefon 22 646

Besøk
OLAF HYGGEN'S HAVESENTER
Telefon 84 67 02 — Kjellstad — Lierbyen

GULSKOGEN GARTNERI
SNITT BLOMSTER
Gulskogen — Telefon 83 35 80

MELLEMSTRANDS TREVAREINDUSTRI
MØBELPRODUKSJON
Vigrestad — Jæren
Telefon Vigrestad 87 130

BRING MØBELSENTER A/S
Storgt. 32
Lillehammer Telefon 53 380

BRØDRENE KVIA
OFFENTLIG SLAKTERI
Nærbø
Telefon kontor og slaktehus 85 436
Telefon pølseri og butikk 85 127

MØBLER & LYS A/S
Alt i Møbler og Lamper
Sellebakk — Tlf. 14 341

A/S STOKKE PUKKVERK
Stokke — Tlf. 327
Pukk - Singel - Veigrus

SKAL DE KJØPE
SOVEROMSMØBLAR?
Sjå då først våre modeller.
Desse er Stilfulle - Prydfulle og Praktiske
Skogen Møbelfabrikk A/S
Rødland — tlf. Velandsnes 60 b

INGV. A. OLSENS EFTF.
Berger Rosenvold
Herreekvipering - Alt i Herreartikler
Skien — Tlf. 22 509

WESCHE BLOMSTERFORRETNING
Inneh.: Svein Fiskvik
Levanger — Telefon 81 140

EVENSEN & EVENSEN
Aut. Entreprenørforretning
ALT I MUR - TRE - BETONG
Tlf. 52 147 — Lillehammer

SPILLUM GARTNERI
Namsos — Telefon 72 581

TRÆLEBORG BAKERI A/S
Tønsberg — Telefon 12 423

H. LØVOLD
Fiskeforretning - Fast bilrute
Namsos — Telefon 72 773

KRAFTS FARVEHANDEL
Namsos — Telefon 72 681

KARL HOLM
Slakter og Pølsemakerforretning
Arendal — Tlf. 21 134

LEIF ROTMO
Ass. landhandel
Helgådalen
Telefon Verdal 80 473

A. HAMSTADS BAKERI & KONDITORI
ANBEFALES
Namsos — Telefon 72 046

SKOTØYMAGASINET
Telefon 3076 — ÅRNES
Skotøy — Herreekvipering
Sportsartikler — Møbler

BRØDR. AAKVIK A/S
Entreprenørforretning
Ålesund — Sentralbord 24 651

KIRKEGATENS FRUKT & TOBAKK
Alt i Tobakk og Sjokolade
Ålesund — Telefon 22 251

Alle veier fører til
SLAKO A/S
Supermarkeder
Tolvsrød pr. Tønsberg
Tlf. 25 357 - 25 358

«DE TRE NØSTER»
Garn - Trikotasje - Kjoler
Tlf. 82 194
Skreia og Lena

STANGE ELEKTRISKE
Elektrisk forretning
Aut. Installatør
Telefon 31 430 — Stange

FREMKALLING — KOPIERING
Den beste service, hurtigste levering til rimeligste priser får De når De sender Deres filmer til
Døhlens Fotolaboratorium
Strømmen

ALVHILD JØRGENSEN
Håndarbeider - Garn - Brukskunst
NOTODDEN
Tlf. 11 693

A. OPSAHLS EFTF.
Gunnar Erichsen
Kjøttforretning
Telefon 86 20 94 - SKI

LILLESTRØM KONFEKSJON
LILLESTRØM
HERRE-, GUTTE- og PIKEKLÆR

Glassmester REIDAR HESLER
Stasjonsvn. 39 — Strømmen
Telefon 71 29 16
Kunst- og Bygningsglassmesteri

EINAR ØVERLI
Trelasthandler
Hamar — Tlf. 23 692

EIVIND J. ALHAUG
Entreprenør
Hamar — Tlf. 22 954

De får mange tips ved en rundtur i vår forretning. — Gå innom
SIG. BERGERSEN
Nittedalsgt. 19, Lillestrøm, Tlf. 71 13 03
Glass - Stentøy - Kjøkkenutstyr - Damevesker - Parfyme - Leketøy

H. L. HANSEN
Etabl. 1897
Blikkenslageri og Ventilasjonsfirma
Sarpsborg — Telefon 54 111

SVERRE MAGNUS GISET A/S
Optiker
Hamar — Tlf. 21 230

MARTIN NARUM
BYGGMESTER
ENTREPRENØRFORRETNING
Mandal — Telefon 61 067

BRØDRENE SKÅRET
Elektrisk monteringsverksted
Hamar — Tlf. 25 621

ANDREAS DYB
Entreprenør
Gåseid — Telefon 35 003

HAMAR RØRLEGGERBEDRIFT A/S
Aut. Rørlegger
Skolegt. 12, Hamar — Tlf. 23 024

SKOGVEIEN AUTO A/S
Bilforretning — Mobilstasjon
Bensin - Olje - Service
Hamar — Tlf. 22 090

HAMAR BETONGFABRIKK A/S
Ferdigbetong
Hamar — Tlf. 22 223

STÅL & ALUMINIUM SVEIS A/S
Tenvik
Nøtterøy Telefon 83 318

BESØK
Skotterud Gjestgiveri & Kafeteria
Skotterud - Telefon 5309

OSCAR BERG A/S
Tekstilmagasin
Stjørdal — Telefon 94 433

Alt i møbler — rimelige priser
SKREIA MANUFAKTURFORRETNING
Aasm. Glemmestad
Telefon 82 377

STEINKJER BETONGINDUSTRI A/S
Figga
Steinkjer — Telefon 62 240

GREVEN KAFETERIA
Mandal — Telefon 61 440

Ved besøk i TVEDESTRAND
anbefales min kafé
Trygve Arentsen & Co.
Bakeri og Konditori

MOSJØEN SKOTØYMAGASIN
C. M. Havigsgt. 14 - Tlf. 70 251
ALT I SKOTØY
Mosjøen

HANS ROGNE A/S
ALT I MALERVARER
Ålesund — Telefon 21 453

JOHAN P. BJØRNSETH
FRUKT & TOBAKK
Ålesund — Telefon 22 081

P. HASSELØ & CO.
Kolonial - Sild - Fisk - Glass - Krustøy
Tingvoll — Tlf. 71

LOTTE GARN & TRIKOTASJE
Ålesund — Telefon 21 829

O. WIIG
Farvehandel
Molde — Telefon 51 744

HØIBERGS MINERALVANNFABRIKK
ALT I MINERALVANN
Ålesund — Telefon 21 511

MATHIAS JULNES
Byggmester
Molde Telefon 53 042

E. P. AASE
Alt i Kolonial
Sandnes — Tlf. 61 618

SKI BYGG
Telefoner: 86 10 19 - 86 10 37
Bygningsartikler

Stavanger — Sandefjord — Molde — Grimstad — Ålesund
Sør-Audnedal — Skudeneshavn

A/S SERVICE
Ålesund — Telefon 21 517
Radio — TV

AUDNA BRUK
Alt i trelast for nybygg og reparasjoner
Sør-Audnedal — Telefon 65 140

A/S WIKENE
Elektrisk forretning
Nytorget — Stavanger
Telefon 21 280

L. HVIDING
Likkistefabrikk
Stavanger - Telefon 28 772 - 36 479
Begravelsesbyrå Telefon 28 772
Privat telefon 36 758

Hundhammer Eskefabrikk A/S
Konditoresker — Smørbrødesker
Trådstiftesker — Fittingesker
Meieriemballasje
Mariero — postadr. 4010 Stavanger
Hillevåg - Tlf. Stavanger 36 503, 29 160

Vi leverer også
HYDRAULISKE
vripropelleranlegg
A/S HEIMDALMOTOR
Molde — Tlf. 52 155

SKUDENESHAVN RØRLEGGERFORRETNING
Aut. Rørleggerfirma
Skudeneshavn — Telefon 58 338

ELVIN LINDSTRØMS EFTF.
Gunv. Hamre
Granit og Marmorsliperi
Stavanger — Tlf. 25 612

HERMANN ANDERSEN
ALT I MØBLER
Grimstad — Telefon 41 140

SANDAR BILLAKKERING
Haukerød
Sandefjord — Telefon 75 266

LEIF STAVE
Murmester
Ålesund — Telefon 22 676

OLAF RØNNING & CO. A/S
Elektrisk Forretning - Alt i radio og TV
Breibakken 43 — Stavanger
Telefoner 22 820 - 30 915

«LOTUS»
Damefrisørsalong
N. Kleivegt. 16
Stavanger Tlf. 20 943

HAUKERØD BENSINSTASJON
Sandefjord
Telefoner: 75 025 - 75 313

ERLING OUTZEN
Bakeri & Konditori
Molde — Telefon 51 348

TORGER NAVERSEN
Aut. Rørleggerbedrift
STAVANGER
Telefon 23 383

Universitetsbibl. i Oslo
avd. Norsk Pedagogisk
Studiesamling
Observatoriegt. 1

OSLO 2

Tønsberg
Stål- og Sveiseservice A.s

Vi utfører alt i

Stålkonstruksjoner

Kilen – Tønsberg – Telf. 12 542

GUMMIFOTTØY

OG

REGNTØY

finner De hos oss

L. Evensens Eftf.

Pellygt. 71 - Sarpsborg
Telefon 54 222

Grafia Boktrykkeri, Oslo